

Citation style

Černušák, Tomáš: Rezension über: Elena Valeri / Paola Volpini (eds.): Maria Antonietta Visceglia, La Roma dei papi. La corte e la politica internazionale (secoli XV-XVII), Roma: Viella, 2018, in: Český časopis historický, 2021, 4, S. 933-935, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/2450611154d243b288673957258985c2>

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Maria Antonietta VISCEGLIA

***La Roma dei papi. La corte e la politica internazionale (secoli XV–XVII),
a cura di Elena Valeri e Paola Volpini***

Roma, Viella 2018, 402 s., ISBN 978-88-3313-074-3.

Jméno Marie Antonietty Visceglie, dlouholeté profesorky římské univerzity „La Sapienza“, je dobře známé každému, kdo se zajímá o témata, jako jsou raně novověké dějiny papežství, papežského dvora a jeho ceremoniálu, římské nobility a vlivu Španělska v italském prostoru. Z jejího pera vzešly kromě řady studií obsahově i metodicky důležité monografie, jako byly zejména *La città rituale. Roma e le sue cerimonie in età moderna* (2002), *Roma papale e Spagna. Diplomatici, nobili e religiosi tra due corti* (2010), *Morte e elezione del papa. Norme, riti e conflitti. L'età moderna* (2013) nebo inspirativní sborníky, resp. kolektivní monografie, např. *Court and Politics in Papal Rome 1492–1700* (2002), *L'Italia di Carlo V. Guerra, religione e politica nel primo Cinquecento* (2003), *Papato e politica internazionale nella prima età moderna* (2013) nebo *Innocenzo XI. Odelscalchi. Papa, politico, committente* (2014).

U příležitosti ukončení jejího univerzitního působení připravily její mladší kolegyně Elena Valeri a Paola Volpini k vydání sborník, obsahující celkem jedenáct jejich studií a kapitol, vydaných v různých periodických či monografiích mezi léty 1995 a 2018 a nabízejí velmi reprezentativní a současně vyvážený výběr hlavních témat profesorky Visceglie. Svazek vyšel, patrně nikoliv náhodou, jako jubilejní 300. svazek řady *I libri di Viella*, prestižního italského nakladatelství, které by měl sledovat každý, koho zajímá současný diskurz k problematice papežství.

První studie se soustřeďuje na otázky, jak se transformace Papežského státu v modelový raně novověký stát odrazila v charakteru a fungování jeho byrokratických struktur. Ty byly poznamenány skutečností, že získání řady úřadů bylo možné díky jejich zakoupení. Dalším důležitým faktorem pak byl patronát, který ve specifické volební monarchii, jakou byl Papežský stát, umožňoval rychlé ovládnutí důležitých byrokratických pozic s ohledem na relativně frekventované střídání pontifiků a jejich mocenských garnitur. Specifika papežství jsou spoluurčena i faktorem kardinálského sboru jako členů držitelů vysoké církevní hodnosti a volitelů papežů.

Tomuto tématu je věnován další text, který sleduje aspekty a rysy rituálů spojených s kreací nových kardinálů v barokní éře. Přestože se různým soudobým pozorovatelům jevily některé prvky těchto rituálů jako prázdná či vyčpělá gesta, nešlo jen o součást mechanismu reprodukce a delegace církevní moci. Políbení se s ostatními členy kardinálského sboru či předání prstenu, akceptace modelů vystupování a odívání bylo součástí specifického přechodového rituálu, jehož spojujícím momentem byla integrace kardinálů do struktury římské církve a současně zdůraznění nadřazenosti církevní hierarchie nad tou sekulární. Následující text se pak soustředil na analýzu vývoje oslav svátku Božího Těla v raném novověku v papežském Římě, které byly spojené s tradičními procesími na různých místech města a která měla často v závislosti na konaném místě svá specifika.

Je zajímavé, že v době, kdy ve střední Evropě vystoupil do popředí význam této liturgické oslavy reálné přítomnosti Krista v eucharistii zejména jako forma distinkce vůči pro-

testantismu, sloužila například slavnost realizovaná za přítomnosti pontifika v okolí chrámu sv. Petra spíše jako zviditelnění papežského dvora, jednoho z principů papežské suverenity, a měla tedy významný politický podtext. Podobný význam měla, jak uvádí následující text, i obediční poselstva (katolických) panovníků, především králů Španělska a Francie, k nově zvoleným papežům, která vedle náboženského vyjádření obecné poslušnosti každého (katolického) křesťana k papeži zahrnovala i prvek uznání papežské mocenské suverenity. Celebrativní realizace poselstva, spojená s manifestačním vjezdem do Říma, probíhala podle předem daného scénáře a někdy byla nikoliv náhodou spojená se Svatým rokem nebo s kanonizací významných světců.

Zajímavý příspěvek ke kulturním dějinám reprezentuje kapitola, sledující na konkrétním příkladu z doby pontifikátu Urbana VIII. Barberiniho tematiku plánů atentátu na osobu papeže. Na základě studia pramenů odkrývá autorka různost motivace těch, kdo takové činy plánovali. Stejněho pontifikátu se týká i analýza příčin a důsledků proslulého protestu španělského kardinála Gaspere Borgii, který v roce 1632 během jednání konsistoře otevřeně kritizoval politiku Urbana VIII., vyznačující se váhavým postojem k podpoře politiky Habsburků a jejich spojenců v římsko-německé říši, konfrontované vojenskými úspěchy švédské armády.

Další texty ukazují orientaci autorky na její další silné téma, kterým jsou raně novověké vztahy mezi papežstvím a španělským královstvím. Nejprve je to diskusní příspěvek k problematice španělského vlivu a španělské přítomnosti v Římě a jejich proměn. Autorka jím reagovala na monografii amerického historika T. J. Dandelea, o španělských vztazích s Římem v epoše od Karla V. a Filipa II. do konce 17. století, kterou zajímavým způsobem doplňuje.¹ K podobnému tématu se vrací v kapitole k relacím papežů přelomu 15. a 16. století vůči Neapolskému království, které se v této době stalo dějištěm zápasů o vliv mezi Francií a formující se španělskou monarchií.

Sfěře mezinárodní politiky papežství je věnována rovněž následující rozsáhlá studie. Jde o koncepčně i obsahově velmi dobře zvládnutou reflexi proměny papežství po skončení středověké etapy jeho dějin, kdy bylo postaveno před úkol reinterpretovat své postavení, vyvážit na jedné straně tradiční roli hlavy církve a její „neutrality“, a na straně druhé mocenské zájmy spojené s vlastním státním útvarem formovaným podobně, jako tomu bylo u jiných moderních států.

Podobnému tématu je věnován i text zaměřený na pontifikát Klementa VIII. (1592–1605). Výrazným úspěchem tohoto papeže bylo rozšíření Papežského státu o ferrarské vévodství. Tato událost je kontextově zařazena do změny stylu vlády papeže, který výrazně konfesně vyhraněnou politiku svých předchůdců nahradil „reálnějším“ přístupem, což zřetelně dokumentuje zejména změna postoje vůči francouzskému králi Jindřichu IV. Poslední z textů zařazených v knize se soustřeďuje na roli Říma a papežství ve vztahu ke Středomoří období 16. století, poznamenaného mocenským, vojenským i ekonomickým zápasem mezi třemi velmocemi – španělským královstvím, benátskou republikou a osmanskou říší.

1 Thomas James DANDELET, *Spanish Rome: 1500–1700*, New Haven 2001.

Jak je patrné z názvu knihy i jejího obsahu, zaměřují se jednotlivé kapitoly na různorodé otázky zahraniční politiky papežského stolce a jeho kulturních dějin. Jejím smyslem není poskytnout detailní, ucelený a komplexní vhled do problematiky papežství, to ostatně ani v jedné monografii není zcela představitelné. Podobně, jako je tomu u jiných publikací, složených z různorodých prací, však může čtenářům jednak napomoci v orientaci v tak složité problematice, jakou fenomén raně novověkého papežství nepochybně představuje, jednak prezentovat moderní, a přitom heuristicky, obsahově a koncepčně poctivý přístup k danému tématu.

Tomáš Černušák

Paolo SACHET

Publishing for the Popes. The Roman Curia and the Use of Printing (1527–1555)

(= Library of the Written Word. Volume 80)

Leiden – Boston, Brill 2020, 305 s., ISBN 978-90-04-34864-6.

Kniha *Publishing for the Popes* analyzuje vztah římské kurie ke knihtisku v letech 1527–1555, tedy v poměrně zásadním, a přitom badatelsky spíše opomíjeném období papežských dějin. Paolo Sachet zvolil za symbolický výchozí mezník svého zkoumání vyplnění Říma, jednu z nejvíce traumatických událostí raněnovověkých dějin papežství, které redefinovalo vztah kurie a císařství na další desetiletí. Symbolicky působí i rok 1555, kdy byl uzavřen augšpurský mír se všemi známými důsledky. K razantní změně došlo v tomto roce ovšem i uvnitř katolické církve, poté co byl do jejího čela zvolen aktivní představitel nedávno zřízené inkvizice Giovanni Pietro Carafa (jako Pavel IV.).

V průběhu těchto tří desetiletí byla katolická církev nucena čelit novým výzvám, mezi které patřil i rychlý nástup německé reformace. Je notoricky známo, že její představitelé dokázali rychle a především efektivně využít potenciál nového komunikačního média – knihtisku. Vztah reformace a knihtisku se proto stal vděčným objektem historického zájmu – na toto téma byly vydány desítky knih a studií, a to i v posledních letech.¹ Naopak vztah katolické církve ke knihtisku v jeho raném období je tradičně vnímán jako zdrženlivý či přímo odmítavý, ačkoli mu dosud byla věnována mnohem menší pozornost. Za vznikem premisy o negativním postoji kurie k novému médiu stojí nejen srovnání s progresivitou reformačních vůdců ve vztahu ke knihtisku, ale i výrazné soustředění katolické kurie na represivní oblast dobové knižní kultury – tj. kontrolu italského knižního obchodu, na kterou se kurie zaměřovala již od konce 15. století.

1 Enno BÜNZ – Thomas FUCHS – Stefan RHEIN (edd.), *Buch und Reformation. Beiträge zu Buch- und Bibliotheksgeschichte Mitteldeutschlands im 16. Jahrhundert*, Leipzig 2014; Jean François GILMONT (ed.), *The Reformation and Book*, Aldershot 1998; Holger FLACHMANN, *Martin Luther und das Buch. Eine historische Studie zur Bedeutung des Buches im Handeln und Denken des Reformators*, Tübingen 1996; Mark U. EDWARDS, *Printing, Propaganda and Martin Luther*, Berkeley, CA 1995.